

Moderne homonegativiteit: De constructie van een meetinstrument voor het meten van hedendaagse reacties op zichtbare homoseksualiteit in Nederland

Eveline van Wijk, Bas van de Meerendonk, Floor Bakker, Ine Vanwesenbeeck

Rutgers Nisso Groep, Katholieke Universiteit Nijmegen

Samenvatting

In bestaand onderzoek naar homonegativiteit in Nederland is alleen traditionele homonegativiteit gemeten. Dit onderzoek beschrijft de ontwikkeling van een nieuw meetinstrument waarmee ook moderne homonegativiteit gemeten wordt (subtieler, abstracter en minder manifest negatief dan traditioneel). Respondenten vulden een vragenlijst in (N=207, 46.2% mannen, 53.8% vrouwen, gemiddelde leeftijd 37.1 jaar). Middels factoranalyse zijn twee schalen ontwikkeld voor het meten van moderne ($\alpha=.91$) en traditionele ($\alpha=.86$) homonegativiteit. De samenhangen tussen deze schalen enerzijds en demografische kenmerken en eigenschappen als autoritarisme, sekserol stereotypering en het aantal homoseksuele kennissen anderzijds, zijn conform resultaten uit eerdere onderzoeken. Uit dit onderzoek blijkt tevens dat beide vormen van homonegativiteit in Nederland voorkomen, waarbij moderne homonegativiteit meer wordt onderschreven dan de traditionele vorm.

Is Nederland het walhalla voor homoseksuelen? Een land dat wereldwijd bekend staat om haar tolerante houding ten aanzien van homoseksuelen en homoseksualiteit en met een hoofdstad die bekend staat als homohoofdstad van de wereld? Onderzoek laat zien dat de houding van de Nederlandse bevolking ten aanzien van homoseksualiteit bepaald niet negatief is (De Graaf & Sandfort, 2000). Uit internationaal onderzoek komt Nederland vrijwel altijd naar voren als land waarin gemiddeld het meest positief over homoseksualiteit gedacht wordt (Sociaal en Cultureel rapport 2000). Ook op het gebied van wetgeving neemt Nederland een voor homoseksuelen gunstige positie in. De meeste discriminerende wetgeving is verdwenen; ook het burgerlijk huwelijk werd opengesteld voor paren van hetzelfde geslacht. Nederland was hiermee het eerste land ter wereld en is daarmee koploper voor wat betreft

het toekennen van gelijke rechten voor homoseksuele paren. De juridische achterstelling van homoseksuelen lijkt in Nederland vrijwel geheel verdwenen.

De dagelijkse ervaringen van veel homoseksuelen schetsen een ander, minder positief beeld. 'Nederland is homomoe' kopte een opinieweekblad recentelijk (HP/De Tijd, Jurgens, 2003), een titel die zich duidelijk niet laat rijmen met de tolerante houding van Nederland die bij herhaling uit onderzoek naar voren komt. In dit artikel wordt het beeld geschetst dat de huidige houding van de Nederlander is dat homoseksuelen mogen bestaan, maar dat ze dat liever niet moeten laten zien. Deze houding komt ook naar voren in onderzoek van Parker (2003) waarin Nederlandse scholieren aangeven geen moeite te hebben met homoseksualiteit zolang het niet zichtbaar is.

Ook op een indirecte manier wordt het gebrek aan sociale acceptatie van homoseksuelen zichtbaar. homoseksuelen hebben bijvoorbeeld aanzienlijk meer psychische klachten dan heteroseksuelen (Sandfort, De Graaf, Bijl & Schnabel, 2001). Een verklaring hiervoor wordt gegeven door Meyer (1995, 2003) die stelt dat homoseksuelen in een heteroseksistische maatschappij chronische stress kunnen ervaren (zogenoemde minderheidsstress), afhankelijk van onder meer de mate waarin ze gestigmatiseerd en achtergesteld wor-

Drs. E. van Wijk, Eisenhowerlaan 312, 3527 HM Utrecht. E-mail: eveline.vanwijk@tiscali.nl. Drs. B. van de Meerendonk verbonden aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, vakgroep Methoden. Dr. F. Bakker, Onderzoek Rutgers Nisso Groep Utrecht. Dr. I. Vanwesenbeeck, Onderzoek Rutgers Nisso Groep Utrecht, Oudenoord 178, 3513 EV Utrecht. Met dank aan de Rutgers Nisso Groep.

Ontvangen: 14 januari 2004; Geaccepteerd: 15 januari 2005.

den. Kortom, er zijn aanwijzingen dat het gebrek aan sociale acceptatie belangrijke negatieve gezondheidsgevolgen heeft. Het is daarom van belang om meer inzicht te krijgen in de aard van dit gebrek.

Oorzaak discrepantie

Bovenstaande informatie roept de vraag op hoe de gemeten positieve houding ten aanzien van homoseksualiteit zich laat rijmen met het gebrek aan sociale acceptatie in de maatschappij. Onze gedachte is dat de tot nu gebruikte meetinstrumenten er niet in slagen om alle homonegativiteit te meten. Dit heeft een aantal redenen. Ten eerste wordt, in een groot deel van de in Nederland uitgevoerde onderzoeken, de attitude ten aanzien van homoseksualiteit gemeten met één item (De Graaf & Sandfort, 2000). Het op deze manier meten van een dergelijk complex concept als attitudes geeft weinig inzicht in de aspecten van homoseksualiteit waar men positief dan wel negatief tegenover staat. Ten tweede wordt in onderzoek vaker de nadruk gelegd op juridische aspecten van gelijkheid en niet op de sociale kant of de zichtbaarheid van homoseksualiteit (De Graaf & Sandfort, 2000; Sociaal en Cultureel rapport 2000). Tenslotte wordt er in Nederland slechts één bepaald soort homonegativiteit gemeten, namelijk traditionele homonegativiteit.

Traditionele versus moderne homonegativiteit

Traditionele homonegativiteit is gebaseerd op ouderwetse, moralistische, religieuze ideeën en op misvattingen over homoseksualiteit (Morrison & Morrison, 2002; Raja & Stokes, 1998). Homoseksualiteit wordt volgens dergelijke ideeën als een zonde en een ziekte gezien. Dit is een expliciete vorm van homonegativiteit (Crocker, Major & Steele, 1998; Swim & Cohen, 1997) en de items in de gebruikte meetinstrumenten zijn vaak erg extreem (bijvoorbeeld 'Homoseksuelen moeten uit de maatschappij verwijderd worden' uit: Meilof-Oonk, 1969). In Nederland en in andere landen zoals de Verenigde Staten worden deze items steeds minder onderschreven (Van de Meerendonk, Eisinga, & Felling, 2003; Morrison & Morrison, 2002). Deze veranderingen vinden ook plaats op gerelateerde gebieden zoals seksisme (Swim, Aikin, Hall & Hunter, 1995; Swim & Cohen, 1997) en racisme (Verberk, 1999).

Moderne vormen van homonegativiteit, seksisme en racisme kenmerken zich, sterker dan de traditionele vormen, door een discrepantie tussen attitudes en gedrag. De verklaring die moderne theorieën hiervoor geven, is dat mensen door socialisatie een negatief gevoel ten aanzien van bepaalde groepen ontwikkelen en dat ze bang zijn dat hun sociale positie in de maatschappij door hen wordt aangetast (Crocker, Major &

Steele, 1998; Haddock & Zanna, 1998). Tegelijkertijd weten ze dat het hebben van vooroordelen ten aanzien van bepaalde groepen slecht is en men verwerpt deze daarom. Dit leidt tot een meer abstracte, subtiele en minder manifest negatieve vorm van, in dit geval, homonegativiteit dan de traditionele vorm. Deze subtiele negatieve houding ten aanzien van homoseksuelen is tevens ingebed geraakt in culturele en maatschappelijke normen waardoor het negatieve gedrag gewoon is geworden en niet meer opvalt (Crocker, Major & Steele, 1998; Swim & Cohen, 1997). Kenmerkende voorbeelden van moderne homonegativiteit zijn het idee dat homoseksuelen niet meer gediscrimineerd worden (o.a. Swim, Aikin, Hall & Hunter, 1995; Morrison & Morrison, 2002), dat homoseksuelen teveel rechten eisen en dat ze het belang van hun seksuele voorkeur overdrijven (Morrison & Morrison, 2002).

In eerdere studies naar variabelen die correleren met homonegativiteit wordt een aantal consistente patronen gevonden. Vergeleken met mensen die minder homonegatief zijn, vinden studies dat mensen met meer homonegativiteit gemiddeld vaker:

1. man zijn (Brugman, Goedhart, Vogels & Van Zessen, 1995; Ernulf & Innala, 1987; Van Fulpen, Bakker, Breeman, Poelman, Schaalma & Vanwesenbeeck, 2002; Hansen, 1982; Herek, 1988; Kite & Whitley, 1998; Larsen, Reed & Hoffman, 1980; Van de Meerendonk, Eisinga & Felling, 2003; Millham, Miguel & Kellog, 1976; Parker, 2003);
2. ouder zijn (Herek, 1984, 1988; Van de Meerendonk et al., 2003; Van de Meerendonk & Scheepers, in druk);
3. een lagere opleiding hebben (Brugman et al., 1995; Herek, 1984, 1988; Van de Meerendonk et al., 2003; Van de Meerendonk & Scheepers, in druk);
4. religieus zijn (Herek, 1984, 1988; Morrison, Parriag & Morrison, 1999; Van de Meerendonk et al. 2003; Van de Meerendonk & Scheepers, in druk) en vaker bijeenkomsten van religieuze groeperingen bijwonen (Herek, 1984, 1988; Larsen, Reed & Hoffman, 1980; Van de Meerendonk et al., 2003; Van de Meerendonk & Scheepers, in druk);
5. allochtoon zijn (Brugman et al., 1995; van Fulpen et al., 2002);
6. woonachtig zijn in rurale gebieden (Hansen, 1982; Herek, 1988; Pratte, 1993);
7. minder homoseksuele familieleden, vrienden en kennissen hebben (Hansen, 1982; Herek, 1984, 1988; Herek & Capitanio, 1996; Millham, Miguel & Kellog, 1976);
8. meer karaktereigenschappen hebben zoals autoritarisme (Herek, 1984, 1988; Morrison et al., 1999; Larsen, Reed & Hoffman, 1980; Raja & Stokes, 1998) en sekserol stereotypering (Dunbar, Brown & Amoroso 1973; Herek, 1984, 1988; Raja & Stokes, 1998)

Tabel 1. Demografische kenmerken van de steekproef

Demografische kenmerken	%
Sekse	
Man	46.2
Vrouw	53.8
	(N=199)
Leeftijd in jaren	M=37.1
20-25	23.0
26-30	16.5
31-40	26.5
41-50	15.0
51-66	19.0
	(N=200)
Opleidingsniveau	
Geen schoolopleiding voltooid na de lagere school	0.5
Lager beroepsonderwijs (bijv. VMBO, LTS, nijverheidsonderwijs, huishoudschool)	3.0
Middelbaar algemeen (bijv. MAVO, ULO, MULO)	7.1
Middelbaar beroepsonderwijs (bijv. MBO, ROC, VE, UTS, MTS, MEAO)	19.2
Hoger algemeen onderwijs (bijv. HAVO, MMS, HBS, VWO, gymnasium, atheneum)	17.7
Hoger beroepsonderwijs (bijv. HTS, HEAO, HHNO)	38.9
Wetenschappelijk onderwijs (universiteit)	13.6
	(N=198)
Lid van een kerkelijke groepering of niet	
Geen lid van een kerkelijke groepering	53.5
Wel lid van een kerkelijke groepering	46.5
	(N=200)
Etnische achtergrond	
Respondent, ouders en grootouders allemaal de Nederlandse nationaliteit	89.5
Respondent, ouders en grootouders niet allemaal de Nederlandse nationaliteit	10.5
	(N=200)
Urbanisatiegraad woonplaats	
Niet	7.9
Weinig	11.5
Matig	22.0
Sterk	23.0
Zeer sterk	35.6
	(N=191)

Er bestaan verschillende termen en invullingen voor (negatieve) reacties en attitudes op homoseksuelen. Homodiscriminatie, homofobie en homonegativisme zijn veel gebruikte theoretische constructen. Homofobie bijvoorbeeld is de affectieve en emotionele respons op homoseksualiteit (Hudson & Ricketts, 1980). In onderzoek worden deze theoretische constructen veel door elkaar gebruikt en is men over het algemeen niet eenduidig over wat welk construct precies inhoudt. Homonegativiteit is de verzamelnaam voor alle dimensies van reacties en gevoelens op homoseksualiteit. Omdat we in dit onderzoek geen onderscheid maken tussen affectieve, cognitieve en gedragsmatige reacties op homoseksualiteit, gebruiken we dan ook de term homonegativiteit.

Onderzoek toont aan dat traditionele homonegativiteit steeds minder onderschreven wordt en dat moderne homonegativiteit een grotere rol speelt (Crocker et al., 1998; Van de Meerendonk, Eisinga & Felling, 2003; Morrison & Morrison, 2002; Parker, 2003). Daarom worden in dit onderzoek beide vormen van homonegativiteit gemeten en de verwachting is dat mensen meer

modern dan traditioneel homonegatief zijn. Uit de literatuur kwam geen geschikt meetinstrument voor moderne homonegativiteit naar voren, zodat we op basis van bestaande literatuur en gesprekken met experts een eigen instrument hebben ontwikkeld voor het meten van beide vormen van homonegativiteit. Hiervoor hebben we een variëteit aan items gebruikt. Onze focus hierbij is gericht op de sociale kant van attitudes en de zichtbaarheid van homoseksualiteit. We verwachten dat de relaties met de variabelen, zoals deze eerder genoemd zijn in de inleiding, in dit onderzoek gelden voor zowel moderne als traditionele homonegativiteit. Tevens verwachten we dat heteroseksuelen homonegatiever zijn dan homo- en biseksuelen, zowel wat betreft moderne als traditionele homonegativiteit.

Method

Steekproef

Aan het onderzoek hebben 209 personen meegedaan. Twee (1.0%) vragenlijsten bevatten opmerkingen waaruit bleek dat de lijsten niet serieus ingevuld waren en zijn wegens onbetrouwbaarheid niet opgeno-

men in dit onderzoek. Zeven respondenten (3.3%) identificeerden zich als homo- of biseksueel en zijn in het onderzoek buiten beschouwing gelaten, behalve wanneer we nagaan hoe homoseksuelen en heteroseksuelen van elkaar verschillen op de twee vormen van homonegativiteit. Uiteindelijk zijn 200 respondenten opgenomen in het onderzoek, 107 vrouwen (46.2%), 92 mannen (53.8%) en één persoon die de vraag naar sekse niet heeft beantwoord (0.5%). De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 37.1 jaar ($SD=11.8$) en varieerde van 20 tot 66 jaar. Het merendeel van de respondenten was werkend (82.9%), 10.6% volgde volledig dagonderwijs, 4.0% zorgde voor het huishouden of de opvoeding, anderen waren gepensioneerd of langdurig ziek (beide 1.0%). In tabel 1 staan de demografische kenmerken van de steekproef.

Procedure

In dit kwantitatieve onderzoek is gebruik gemaakt van een schriftelijke vragenlijst. De steekproef is een 'convenient' sample. De vragenlijsten zijn voornamelijk verspreid binnen de werkkring van kennissen van de onderzoekers. Aanvullend zijn er respondenten geworven op de Universiteit van Utrecht en zijn er ook in de stad Utrecht mensen huis aan huis benaderd. De respondenten kregen gemiddeld twee weken de tijd om de vragenlijst te retourneren aan de persoon van wie ze hem hadden ontvangen. Van de 260 vragenlijsten die we hebben uitgezet, hebben we er 209 terug gekregen (respons rate 80%). Deze hoge respons hebben we kunnen bereiken doordat de vragenlijsten voornamelijk zijn uitgedeeld aan mensen die bereid waren om mee te werken aan het onderzoek.

Instrumentarium

Als uitgangspunt voor de constructie van homonegatieve items is gebruik gemaakt van bestaand onderzoek naar moderne homonegativiteit (Morrison & Morrison, 2002; Raja & Stokes, 1998), modern racisme (McConahay, 1986; Swim, Aikin, Hall & Hunter, 1995; Verberk, 1999) en modern seksisme (Swim & Cohen, 1997), ervan uitgaande dat op die terreinen dezelfde invloeden gaande zijn als op het werkterrein van homonegativiteit. De items voor het meten van traditionele homoseksualiteit zijn gebaseerd dan wel overgenomen uit onderzoek van Hudson en Ricketts (1980), Larsen, Reed en Hoffman (1980), Van de Meerendonk et al. (2003), Millham, Miguel en Kellogg (1976) en Morrison, Parriag en Morrison (1999). Tevens is er voor de itemconstructie geput uit diverse krantenartikelen over homonegativiteit in Nederland die op dat moment actueel waren en is er gebruik gemaakt van de kennis van experts. Uiteindelijk zijn er 52 items opgenomen

in de vragenlijst. Antwoorden worden gegeven op een vijfpunts Likert schaal (1=helemaal mee eens, 5= helemaal mee oneens).

Onderzochte correlaten

De volgende variabelen zijn opgenomen in de vragenlijst: autoritarisme en sekserol stereotypering. Deze concepten zijn als volgt gemeten:

Autoritarisme (drie items, $a=.56$, vijfpunts Likert schaal 1= helemaal mee eens, 5= helemaal mee oneens). Een voorbeelditem is 'er zijn twee soorten mensen: sterken en zwakken'. Een hogere score betekent een hogere mate van autoritarisme, ofwel de neiging om de eigen verantwoordelijkheid bij een hogere, machtigere instantie neer te leggen.

Sekserol stereotypering (vier items, $a=.68$, vijfpunts Likert schaal 1= helemaal mee eens, 5= helemaal mee oneens). Bijvoorbeeld 'een vrouw is geschikter om kleine kinderen op te voeden dan een man'. Een hogere score betekent dat de respondent een traditionele, rigide invulling aan sekserollen geeft.

Tevens gaven de respondenten aan hoeveel homoseksuelen, vrienden en kennissen zij hebben. Van de respondentgroep heeft 24.6% geen homoseksuelen in de directe relatiekring, 43.7% heeft er 1 of 2, 13.1% heeft er 3, 12.1% heeft er 4 of 5 en 6.5% meer dan 5.

Resultaten

Factoranalyse

We hebben een Oblimin factoranalyse uitgevoerd op de homonegatieve items. Items zijn verwijderd indien deze laadden op meerdere factoren en bij een item-totaal correlatie $<.40$. Dit resulteerde in de verwijdering van 36 items. Uiteindelijk zijn we na rotatie uitgekomen op een twee-factor structuur. In tabel 2 staan de resultaten van de factoranalyse.

Factor 1. 'Moderne homonegativiteit' (negen items; verklaarde variantie 39.9%). Respondenten die hoog scoren op deze factor vinden dat homoseksuelen niet zoveel nadruk moeten leggen op hun seksuele geaardheid en worden moe van alle aandacht voor homoseksuelen. Deze items zijn modern te noemen omdat ze het onderliggende idee omvatten dat homoseksualiteit geen probleem is maar dat homoseksuelen zich niet zo duidelijk moeten profileren als homoëksueel. De kern van deze factor is te omschrijven als 'overdreven veel aandacht voor en door homoseksuelen'.

Factor 2. 'Traditionele homonegativiteit' (zeven items, verklaarde variantie 8.6%). Respondenten die hoog scoren op deze factor vinden homoseksualiteit abnormaal en onnatuurlijk. Deze component noemen we traditioneel omdat deze items een morele basis hebben

Tabel 2. Verdeling van de antwoorden in percentages en oblique factorladingen op de homonegatieve attitude items (N= 200).

Item	% eens ¹	% oneens ²	Factorladingen	
			F1	F2
<i>Moderne homonegativiteit</i>				
1. Er is in het algemeen teveel aandacht voor homoseksualiteit	24.6	39.2	.90	.01
2. Homoseksuele mannen moeten niet zo overdreven doen	34.0	27.0	.80	.05
3. Als homoseksuele mannen net zo behandeld willen worden als iedereen, moeten ze niet zo veel ophef maken over hun seksuele voorkeur	50.0	24.5	.80	-.04
4. Ik word moe van alle aandacht voor homoseksuelen	25.5	36.5	.79	.01
5. Homoseksuele mannen leggen teveel nadruk op hun seksuele geaardheid	30.9	28.2	.78	-.07
6. Ik vind alle aandacht voor homoseksuelen vervelend worden	27.5	37.5	.76	-.16
7. Documentaires op televisie over homoseksuelen vind ik onnodig	21.5	54.4	.73	.09
8. Ik vind dat de strijd van homoseksuelen voor gelijke rechten te ver gaat	20.5	40.5	.64	-.17
9. Homoseksuele mannen lopen te koop met hun seksuele geaardheid	21.1	28.1	.62	.02
<i>Traditionele homonegativiteit</i>				
10. Lesbische vrouwen zijn abnormaal	2.5	89.4	-.06	-.84
11. Kinderen in Nederland zouden moeten leren dat het normaal is om homoseksueel te zijn*	46.3	29.1	.04	.81
12. Ik vind dat gelijke rechten voor homoseksuelen een bedreiging zijn voor onze Nederlandse normen en waarden	9.5	74.0	.05	-.81
13. Lesbische seksualiteit is voor mij geen probleem *	72.6	10.6	.00	.74
14. Mannelijke homoseksualiteit is in strijd met de menselijke natuur	18.4	57.1	-.03	-.72
15. Homoseksuele mannen zijn eigenlijk geen echte mannen	9.0	70.9	.18	-.65
16. Mannelijke homoseksualiteit is een natuurlijke vorm van seksualiteit bij mannen *	24.3	45.2	-.16	.49

¹ In deze categorie zijn de antwoordcategorieën 'helemaal mee eens' en 'mee eens' samengevoegd.

² In deze categorie zijn de antwoordcategorieën 'helemaal mee oneens' en 'mee oneens' samengevoegd.

* In de constructie van de schalen zijn deze items gehercodeerd

en omdat homoseksualiteit als deviant wordt gezien.

Schaalconstructie

De factoren zijn tot twee schalen geconstrueerd voor het meten van moderne respectievelijk traditionele homonegativiteit. Na omkering van de schaalcores bij alle items, met uitzondering van de items 11, 13 en 16, betekent een hogere score meer homonegativiteit. De moderne homonegativiteit schaal heeft een gemiddelde van 2.94 (SD=.73), een hoge betrouwbaarheid ($\alpha=.91$), en een actual range van 1 tot 5. De traditionele homonegativiteit schaal heeft een gemiddelde van 2.38 (SD=.72), een hoge betrouwbaarheid ($\alpha=.86$) en een actual range van 1.33 tot 4.89. De correlatie tussen beide schalen is redelijk sterk ($r(196)=.56, p<.01$).

Vergelijking van de moderne en de traditionele homonegativiteitschaal

Mensen scoren gemiddeld hoger op de moderne schaal dan op de traditionele schaal ($t(195)=12.40, p<0.001$).

Tabel 3 is een typologie van de contrasten op de antwoorden tussen de moderne en de traditionele attitude-schaal. Om de interpretatie te vergemakkelijken zijn de antwoorden op elke schaal ingedeeld in drie categorieën te weten laag (1.00-2.50) midden (2.51-3.50) en hoog (3.51-5.00), waarbij een hogere score een meer homonegatieve houding betekent.

Uit de resultaten blijkt dat bijna drie keer zo veel mensen hoog scoren op de moderne schaal (24.7%) dan op de traditionele schaal (7.1%). Er is ook een groot deel (43.1%) van de respondenten dat laag homonegatief blijkt te zijn op de traditionele schaal, maar wel midden scoort op de moderne schaal.

Demografische variabelen

De relaties tussen moderne homonegativiteit, traditionele homonegativiteit en demografische kenmerken zijn getoetst met Spearman en Pearson correlaties (tweezijdige toetsing, $p<.05$) en de Analyses of Variance (ANOVA). De resultaten staan in tabel 4.

Tabel 3. Scores op de moderne en traditionele homonegativiteitschalen (in percentages, horizontaal gepercenteed)

		Moderne homonegativiteit			
		Laag	Midden	Hoog	Totaal (N)
Traditionele homonegativiteit	Laag	43.1	43.1	13.8	58.6 (116)
	Midden	11.8	55.9	32.4	34.1 (68)
	Hoog	7.1	14.3	78.6	7.1 (14)
	Totaal (N)	29.8 (59)	45.5 (90)	24.7 (49)	100 (198)

Tabel 4. Gemiddelden, standaarddeviaties () en correlaties van demografische variabelen, aantal homoseksuele kennissen, autoritarisme, sekserol stereotypering en seksuele voorkeur met de moderne en traditionele homonegativiteit schaal.

		Schaal 1 Moderne homonegativiteit	Schaal 2 Traditionele homonegativiteit
Sekse	Man	3.17 (0.7)	2.47 (0.7)
	Vrouw	2.74 (0.7)	2.30 (0.7)
	F (1, 195)	18.12***	2.98
Leeftijd in jaren	r	.25**	.08
Opleidingsniveau	r_s	-.20**	-.07
Lid kerkelijke groepering of niet	Geen lid	2.83 (0.7)	2.24 (0.7)
	Wel lid	3.08 (0.7)	2.55 (0.7)
	F (1,196)	5.91*	9.34**
Kerkgang	r_s	.24**	.18*
Etnische achtergrond	Respondent, ouders en grootouders allemaal de Nederlandse nationaliteit	2.92 (0.73)	2.34 (0.7)
	Respondent, ouders en grootouders niet allemaal de Nederlandse nationaliteit	3.12 (0.7)	2.72 (0.8)
	F (1.196)	1.36	5.77*
Urbanisatiegraad woonplaats	r_s	-.30**	-.19**
Aantal homoseksuele familieleden etc.	r_s	-.30**	-.30**
Autoritarisme	r	.40**	.40**
Sekserol stereotypering	r	.40**	.41**
Seksuele voorkeur (N=207)	Heteroseksueel	2.94 (0.7)	2.38 (0.7)
	Homo of biseksueel	2.40 (0.7)	1.55 (0.5)
	F	3.85	9.26**

* significant bij 0.05 (tweezijdig)

** significant bij 0.01 (tweezijdig)

*** significant bij 0.001 (tweezijdig)

N = 200

Uit dit onderzoek blijkt dat mannen, ouderen en mensen met een lage opleiding meer modern homonegatief zijn. Sekse, leeftijd en opleidingsniveau correleren niet met traditionele homonegativiteit. Mensen die vaker bijeenkomsten van kerkelijke groeperingen bijwonen en mensen die woonachtig zijn in meer rurale gebieden zijn meer modern en traditioneel homonegatief, waarbij de correlatie in beide gevallen sterker is voor moderne dan traditionele homonegativiteit. Naarmate men meer homoseksuele kennissen heeft, is men minder modern en traditioneel homonegatief. De correlaties zijn even sterk voor moderne als traditionele homonegativiteit. De correlaties tussen moderne en traditionele homonegativiteit en autoritarisme zijn ook even sterk; meer autoritaire personen zijn meer homonegatief, zowel modern als traditioneel. Voor de groepen mensen die meer genderstereotype ideeën hebben en die lid zijn van een kerk of geloofsgemeenschap geldt dat zij meer traditioneel en modern homonegatief zijn, waarbij de correlatie sterker is met traditionele dan met moderne homonegativiteit. Etnische achtergrond correleert alleen met traditionele homonegativiteit, waar-

bij geldt dat allochtonen meer homonegatief zijn dan autochtonen.

Uit de vergelijking van heteroseksuelen met homo en biseksuelen¹ blijkt dat alleen traditionele homonegativiteit correleert met seksuele voorkeur, waarbij heteroseksuelen homonegatiever zijn dan homo en biseksuelen.

Discussie

Uit deze studie blijkt dat onder de Nederlandse bevolking moderne homonegativiteit meer voorkomt dan de traditionele vorm. Dit betekent dat alleen het meten van traditionele homonegativiteit niet meer voldoende is voor het volledig in kaart brengen van de Nederlandse houding ten aanzien van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. In deze onderzoeksgroep is homonegativiteit over het algemeen niet sterk vertegenwoordigd. Bij beide vormen van homonegativiteit liggen de gemiddelden op de schalen tussen de antwoordcategorieën 'neutraal' en 'oneens' (bij de moderne vorm neigt het gemiddelde meer richting 'neutraal' en bij de traditionele meer naar 'oneens'). Bij

¹ N=7, 42.9% man, 57.1% vrouw, leeftijd \bar{x} =32.86, 57.1% middelbaar algemeen beroepsonderwijs, het overige gedeelte van de groep heeft een hogere opleiding gevolgd, 71.4% heeft betaalde arbeid als voornaamste bezigheid, 71.4% is geen lid van een kerk of geloofsgemeenschap, 42.9% heeft meer dan 5 homoseksuelen in de directe relatiekring

specifieke groepen is echter wel degelijk sprake van homonegativiteit. Onder de groepen mensen die vaker bijeenkomsten van een kerkelijke groepering bijwonen en mensen die woonachtig zijn in rurale gebieden leeft bijvoorbeeld meer moderne homonegativiteit dan traditionele. Door de mensen die lid zijn van een kerk of geloofsgemeenschap en die er meer genderstereotype ideeën erop na houden wordt traditionele homonegativiteit meer onderschreven dan de moderne vorm. Dat er geen sprake meer is van homonegativiteit in Nederland gaat voor deze onderzoeksgroep dus niet geheel op.

In dit onderzoek is tevens een meetinstrument ontwikkeld voor het meten van een breed scala van homonegativiteit; zowel modern als traditioneel. De twee geconstrueerde schalen hebben een hoge betrouwbaarheid en zijn inhoudelijk goed te duiden.

De relaties met demografische variabelen en andere kenmerken, zoals deze zijn gevonden in eerder onderzoek, worden grotendeels ook in dit onderzoek gevonden. Sekse, leeftijd en opleidingsniveau correleren echter niet meer met traditionele homonegativiteit, maar alleen met moderne homonegativiteit. Dit is een concrete aanwijzing dat traditionele homonegativiteit in Nederland niet meer onderschreven wordt in brede lagen van de bevolking. Etnische achtergrond correleert uitsluitend met traditionele homonegativiteit. De relaties tussen demografische kenmerken en homonegativiteit, die in onderzoek in het verleden zijn gevonden, worden nu in dit onderzoek voornamelijk aangetoond bij moderne homonegativiteit. De traditionele schaal is dan ook minder onderscheidend dan de moderne schaal.

Omdat dit onderzoek uitgevoerd is met een 'convenient' sample zijn we ons ervan bewust dat de steekproef daarom niet representatief is voor de Nederlandse bevolking. Om het meetinstrument verder te testen, is het dan ook nodig dat deze bij andere groepen respondenten wordt afgenomen. Tevens is vervolgonderzoek nodig voor het verder testen van de validiteit van het ontwikkelde meetinstrument. Vervolgonderzoek kan tevens uitwijzen of er binnen moderne homonegativiteit meerdere dimensies te onderscheiden zijn.

Gevonden werd dat lesbische vrouwen bij moderne homonegativiteit niet gerepresenteerd worden in het nieuwe meetinstrument. De geconstrueerde items over lesbische vrouwen zijn door factoranalyse komen te vervallen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat heteroseksuelen zich over het algemeen minder storen aan de zichtbaarheid van vrouwelijke homoseksualiteit dan aan mannelijke homoseksualiteit, zoals is aangetoond in eerder onderzoek (o.a. Parker, 2003;

Raja & Stokes, 1998). Deze zichtbaarheid was de focus in dit onderzoek.

Opmerkelijk is dat homoseksuelen niet significant lager scoren dan heteroseksuelen op de moderne homonegativiteit schaal. Hieruit kan men afleiden dat ook homoseksuelen zichtbare homoseksualiteit niet altijd waarderen. Angst om niet opgenomen en geaccepteerd te worden in de heteroseksuele meerderheid van de maatschappij ligt wellicht ten grondslag aan deze negatieve attitude ten aanzien van zichtbare homoseksualiteit. Wanneer een onzichtbaar stigma als homoseksualiteit zichtbaar wordt, is de kans op negatieve reacties van de omgeving namelijk groot (Crocker et al., 1998). Het is ook mogelijk dat er sprake is van geïnternaliseerde homonegativiteit; negatieve attitudes en gevoelens ten aanzien van homoseksualiteit in anderen en homoseksuele kenmerken in zichzelf (Mayfield, 2001). Uit forums op internet over dit onderwerp (o.a. www.zijaanzij.nl) blijkt inderdaad dat een aantal homoseksuele mannen en vrouwen moeite heeft met homoseksuelen die hun seksuele voorkeur (duidelijk) openlijk tonen. Ook zijn er homoseksuelen die zich bewust distantiëren van de 'homowereld' als het COC en het homo-uitgaansleven (Kersten & Sandfort, 1994).

Tot slot maakt dit onderzoek duidelijk dat er in de Nederlandse maatschappij onder bepaalde groepen mensen nog steeds sprake is van homonegativiteit en dat de Nederlandse maatschappij aanstuurt op onzichtbare homoseksualiteit. Zolang homoseksuelen nog niet volledig worden geaccepteerd in de Nederlandse maatschappij en er nog steeds homonegativiteit bestaat, is het belangrijk dat de politiek en de maatschappij zich inzetten voor gelijkheid op alle gebieden voor homoseksuelen. Dit onderzoek is hopelijk een eye-opener voor Nederland: ze is nog niet geheel een walhalla voor homoseksuelen.

Literatuur

- Brugman, E., Goedhart, H., Vogels, T., & Zessen, G. van (1995). *Jeugd en Seks, 1995: resultaten van het nationale schoolierenonderzoek*. Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). Social stigma. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology*, (pp. 504-553). Boston: McGraw-Hill.
- Dunbar, J., Brown, M., & Amoroso, D.M. (1973). Some correlates of attitudes toward homosexuality. *The Journal of Social Psychology*, 89, 271-279.
- Ernulf, K.E., & Innala, S.M. (1987). The relationship between affective and cognitive components of homophobic reaction. *Archives of Sexual behavior*, 16, 501-509.

- Fulpen, M. van, Bakker, F., Breeman, L., Poelman, J., Schaalma, H., & Vanwesenbeeck, I. (2002). *Vmbo-scholieren, seksualiteit en seksuele vorming: Een effectenonderzoek naar de vernieuwde versie van het lespakket 'Lang leve de liefde'*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Graaf, H. de, & Sandfort, Th.G.M. (2000). *De maatschappelijke positie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Tien jaar sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Utrecht: NISSO.
- Haddock, G., & Zanna, M.P. (1998). Authoritarianism, values, and the favorability and structure of antigay attitudes. In G.M. Herek (Ed.), *Psychological perspectives on lesbian and gay issues: Vol 4. Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals*, (pp.82-107). Thousand Oaks: Sage.
- Hansen, G.L. (1982). Measuring prejudice against homosexuality (homosexism) among college students: A new scale. *The Journal of Social Psychology*, 117, 233-236.
- Herek, G.M. (1984). Beyond 'homophobia': A social psychological perspective on attitudes toward lesbians and gay men. *Journal of Homosexuality*, 10, 1-21.
- Herek, G.M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25, 451-477.
- Herek, G.M. & Capitanio, J.P. (1996). "Some of my best friends": Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 412-424.
- Hudson, W.W. & Ricketts, W.A. (1980). A strategy for the measurement of homophobia. *Journal of Homosexuality*, 5, 357-372.
- Jurgens, F. (2003, 27 juni). De homo is niet heilig meer. *HP/De Tijd*, 26, 28-34.
- Kersten, J. & Sandfort, Th.G.M. (1994). *Lesbische en homoseksuele adolescenten in de schoolsituatie: Een inventarisatie van de knelpunten, problemen en oplossingen*. Utrecht: Interfacultaire Werkgroep Homostudies.
- Kite, M.E. & Whitley, B.E. (1998). Do heterosexual women and men differ in their attitudes toward homosexuality? A conceptual and methodological analysis. In G.M. Herek (Ed.), *Psychological perspectives on lesbian and gay issues: Vol 4. Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals*, (pp.39-61). Thousand Oaks: Sage.
- Larsen, K.S., Reed, M., & Hoffman, S. (1980). Attitudes of heterosexuals toward homosexuality: A likert-type scale and construct validity. *The Journal of sex Research*, 16, 245-257.
- Mayfield, W. (2001). The development of an internalized homonegativity inventory for gay men. *Journal of Homosexuality*, vol 41, 53-76.
- McConahay, J.B. (1986). Modern racism, ambivalence, and the modern racism scale. In J.F. Dovidio & S.L. Gaertner (Eds.), *Prejudice, discrimination, and racism*, (pp. 91-126). New York: Academic Press.
- Meerendonk, B. van de, Eisinga, R., & Felling, A. (2003). Application of Herek's attitudes toward lesbians and gay men in the Netherlands. *Psychological Reports* 93, 265-275.
- Meerendonk, B. van de, & Scheepers, P. (in druk). Denial of equal civil rights for lesbians and gay men in the Netherlands, 1980-1993. *Journal of Homosexuality*.
- Meilof-Oonk, S. (1969). *Meningen over homoseksualiteit: Een onderzoek naar de beeldvorming en attitudes bij de meerjarige Nederlandse bevolking*. Amsterdam: Stichting tot Bevordering Sociaal Onderzoek Minderheden.
- Meyer, I.H. (1995). Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 35-56.
- Meyer, I.H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129, 674-697.
- Millham, J., Miguel, C.L.S., & Kellog, R. (1976). A factor-analytic conceptualization of attitudes toward male and female homosexuals. *Journal of Homosexuality*, 2, 3-10.
- Morrison, M.A., & Morrison, T.G. (2002). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian woman. *Journal of Homosexuality*, 43, 15-37.
- Morrison, T.G., Parriag, A.V., & Morrison, M.A. (1999). The psychometric properties of the homonegativity scale. *Journal of Homosexuality*, 37, 111-126.
- Parker, C.L. (2003). *Achter gesloten deuren*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Pratte, T. (1993). A comparative study of attitudes toward homosexuality: 1986 and 1991. *Journal of Homosexuality*, 26, 77-83.
- Raja, S., & Stokes, J.P. (1998). Assessing attitudes toward lesbians and gay men: The modern homophobia scale. *Journal of Gay, Lesbian, and Bisexual Identity*, 3, 113-134.
- Sandfort, Th.G.M., Graaf, R. de, Bijl, R., & Schnabel, P. (2001). Same sex behavior and psychiatric disorders: Findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (NEMESIS). *Archives of General Psychiatry*, 58, 85-91.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2000). *Sociaal en Cultureel rapport 2000*. Rijswijk/Den Haag: SCP/VUGA.
- Swim, J.K., Aikin, K.J., Hall, W.S., & Hunter, B.A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 199-214.
- Swim, J.K., & Cohen, L.L. (1997). Overt, covert, and subtle sexism. A comparison between the attitudes toward women and modern sexism scales. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 17-34.
- Verberk, G.T.M. (1999). *Attitudes toward ethnic minorities: Conceptualization, measurements, and models*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Whitley, B.E. (1988). Sex differences in heterosexuals' attitudes toward homosexuals: It depends upon what you ask. *The Journal of Sex Research*, 24, 287-291.

Abstract

Modern homonegativity

Current research in the Netherlands of homonegativity has only measured traditional homonegativity. This research describes the development of a new instrument with which modern homonegativity is being measured (more subtle, more abstract, and less obvious than traditional). Respondents filled in a questionnaire (N=207, 46.2% men, 53.8% women, average age 37.1 years). By means of factor analysis two scales are developed for measuring modern ($\alpha=.91$) and traditional ($\alpha=.86$) homonegativity. The relationship between these two scales on one hand and demographic characteristics, other characteristics i.e. authoritarianism, sex role stereotyping, and the number of homosexual acquaintances on the other hand conform to the results of earlier studies. The study also shows that both forms of homonegativity occur in the Netherlands, by which modern homonegativity is more common than the traditional form.

**Gesignaleerd
...in de internationale
vakliteratuur**

Botuline toxine tegen vaginisme

Vaginisme wordt omschreven als een pijnlijke, terugkerende dan wel permanente onvrijwillige contractie van de perivaginale spieren, in anticipatie op een vaginale penetratie door penis, vinger, tampon of speculum; geduid als primair indien immer bestaand of secundair indien later verworven (dyspareunie, fysiek e/o psychisch trauma). Incidentie/prevalentie zou 1% zijn en met name jonge, onervaren vrouwen, vrouwen die hoog scoren op neuroticisme en vrouwen waarbij sprake is geweest van intrusief seksueel geweld, fysieke trauma's en/of medische ingrepen in de vaginale regio, zijn aangedaan. Meestal wordt behandeld met gedragstherapie in de vorm van 'gradual exposure'. Opvallend zijn een tweetal onderzoeken waarin een heel andere weg werd ingeslagen (Ghazizadeh & Nikzad, 2004; Shafik en El-Sibai, 2000). De onderzoekers includeerden respectievelijk 8 en 24 vrouwen met vaginisme. Shafik en El-Sibai (2000) met secundair vaginisme sinds het huwelijk, Ghazizadeh en Nikzad (2004) met primair vaginisme, geclassificeerd als

Lamont stadium 3 en 4. De behandelindicatie werd vastgesteld op basis van persisterende klachten, klachtgeschiedenis, uitgebreid medisch onderzoek en resistentie bij eerdere behandelmethoden. Hierbij refereert men aan behandelmethoden als graduele vaginale dilatatie, manometrische en electromyografische biofeedback, locale anesthesie (crèmes), en glijmiddelen. Bij de genoemde psychologische behandeling betreft het gedrags- en psychotherapie in echt-parenverband dan wel individueel.

De experimentele behandeling is gebaseerd op de werking van Botuline Toxine type A. Botuline Toxine A, een neurotoxisch bacterieel gif (*Clostridium botulinum*), grijpt specifiek aan op het presynaptisch membraan van de neuromusculaire synaps. Daarbij wordt de prikkeloverdracht via acetylcholine (de neurotransmitter) belemmerd. Het gevolg is een denervatie van de spier, waarbij een dosis-afhankelijke verslapping optreedt. Dit langetermijneffect, oplopend tot 6 maanden na de ingreep (Shafik en El-Sibai, 2000), verdwijnt pas na aanmaak van nieuwe zenuwuiteinden (terminal axonal and nodal sprouting; Ghazizadeh & Nikzad, 2004). Botuline toxine wordt door de onderzoekers benoemd als succesvol middel bij o.a. de behandeling van strabismus, blepharospasmus, dysfonie, dysfagie en spasticiteit.

Bij Shafik en El-Sibai (2000) kreeg de experimentele groep (n=8) na toediening van verdoving, bilateraal, op meerdere punten in de M. bulbospongiosus Botuline toxine ingespoten, waarna de controlegroep dezelfde behandeling onderging met een zoutoplossing. De experimentele groep signaleerde geen klachten of bijwerkingen, noch na behandeling noch op termijn. De tweede dag na de behandeling waren alle 8 de echtparen tot een probleemloze coïtus in staat. Dit resultaat bleef in een follow up van 12 maanden onveranderd. Herhaling van injecties was bij geen enkele patiënte geïndiceerd. Bij de (matched) controlegroep werd geen vermindering van het vaginisme gemeten. Ghazizadeh en Nikzad (2004) gaven de experimentele groep (n=24), na lichte sedatie, bilateraal 3 injecties in de M. puborectalis. Bij controle, 1 week post ingreep, vertoonden 23 vrouwen nauwelijks nog tekenen van vaginisme, waren 18 van hen tot een probleemloze coïtus in staat en vermelden 4 vrouwen een lichte pijn. Bij 1 vrouw was een tweede behandeling nodig en 1 vrouw weigerde verder mee te doen. De 24ste deelneemster was niet in staat tot coïtus vanwege secundaire erectiestoornis van haar man. Alle vrouwen werden gemiddeld een jaar gevolgd (range 2-24 maanden) waarbij geen terugval werd gevonden.

De onderzoekers zien een alternatief in de behandeling met Botuline toxine wanneer conventionele therapieën bij vaginisme niet blijken aan te slaan.

Peter Zwaard, GZ-psycholoog, neuropsycholoog.

Shafik, A., & El-Sibai, O. (2000). Vaginismus: results of treatment with botulin toxin. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 20, 300-302.

Ghazizadeh S., & Nikzad, M. (2004). Botulinum Toxin in the treatment of refractory vaginismus. *Obstetrics & Gynecology*, 104, 922-925.